

Diktatursyndromet: Den gode egypter finder trøst i fodbold

Publiceret 08/01/2021 i [Kultur/Bøger](#) af [Hans Henrik Fafner](#)

BØGER // ANMELDELSE – Romanforfatteren Alaa al-Aswany har i *Diktatursyndromet* diagnosticeret demokratiets skræmmende tilstand i sit hjemland, Egypten. Hans Henrik Fafner anmelder bogen, der nok rækker ud over Egyptens grænser.

For snart en del år siden købte jeg en bog under et ophold i den egyptiske hovedstad, Cairo. Det var, mens Hosni Mubarak endnu var ved magten, så det var før *Det Arabiske Forår*, som det temmelig misvisende hedder. På hovedgaderne falbød boghandlere deres varer, som var lagt ud på fortovet, og mit blik faldt på *Zions Vises Protokoller* i arabisk oversættelse. Jeg sikrede mig et eksemplar.

Protokollerne er et berømt antisemitisk falsum. Bogen er fra slutningen af det 19. århundrede. Den er skrevet et sted i Rusland og handler om, hvordan en jødisk sammensværgelse vil tage magten i verden. I store dele af den arabiske verden er det stadig en sikker sællert, og det er ikke, fordi den arabiske verden har nogen markant antisemitisk tradition, som det er tilfældet i Europa.

Nej, her er det konspirationsteorien, som er den store læsermagnet, og eftersom Egypten jo er nabo til Israel, er det opportunt at lade jøderne indtage skurkerollen.

Propaganda og konspirationsteori

Men sådan forholder det sig med diktaturstater eller autokratiske regimer, om man vil. De har som oftest et stort behov for at stive sig af med propaganda, hvoraf det meste er løgn og latin, og herunder kommer konspirationsteoriene.

Hvis man holder befolkningen hen i frygt for både eksterne og interne sammensværgelser, er det lettere at retfærdiggøre manglen på almindelige borgerrettigheder. Dette har i hvert fald været tingenes beklagelige tilstand i Egypten, lige siden de frie officerer tog magten i 1953 og gjorde [Gamal Abdel Nasser](#) til præsident, og dette er fortsat under hans efterfølgere, Anwar al-Sadat og Hosni Mubarak.

Han skriver selv, at det var hans internationale anerkendelse, der sikrede ham mod anholdelse

Selv om landet for nu 10 år siden syntes at slå ind på en ny kurs med revolutionen og afsættelsen af Mubarak, blev den foreløbige ende på at hele, at Abdel Fattah el-Sisi i 2014 satte sig på magten med en nøjagtig lige så autokratisk ledelsesstil. Egyptens behov for konspirationsteorier er næppe blevet mindre.

Diktaturet som fænomen

Dette er en af hovedpointerne i den egyptiske forfatter Alaa al-Aswanys seneste bog, der nu er udkommet på dansk med titlen *Diktatursyndromet*. Ifølge forfatterens egen indledning handler den om diktatur som fænomen i det 20. århundrede, og den kommer da vidt omkring. Men han slipper aldrig rigtig blikket fra sit eget hjemland, og det er måske netop bogens store styrke. Eller en af dem.

Al-Aswany blev verdenskendt i 2002 med sin socialrealistiske roman *Yacoubians hus*, og siden fulgte to mere. Det er fortællinger med den brede pensel, og som fællestræk stiller de det egyptiske samfund i et stærkt ironisk lys.

Lige fra starten kom han i myndighedernes søgelys, og han skriver selv, at det var hans internationale anerkendelse, der sikrede ham mod anholdelse, og han kunne endda – om end med stort besvær og mange nærgående spørgsmål – rejse ud og ind af landet. Måske var dette årsagen til, at han lidt efter lidt forlod den skønlitterære genre til fordel for polemiske tekster og analyser.

Umiddelbart efter revolutionen udsendte han *On the State of Egypt*, hvor han i en række kapitler forklarer, hvordan revolutionen blev fremprovokeret af økonomisk stagnation, politibrutalitet, fattigdom og himmelråbende sociale forskelle, overgreb mod kvinder og mod den kristne minoritet, kopterne.

Diktatursyndromet kan derfor ses som en slags statusopgørelse 10 år senere, og den er mildest talt nedslående. Al-Aswani skriver formelt om diktatur i generelle termer, men hovedadressen er Egypten, og det gør ham til en markant systemkritiker. Ikke uden grund har han siden 2019 haft fast bopæl i New York.

Det begynder med løgner

I al-Aswanys fortælling tager diktaturet afsæt i løgner. Han beskriver sine erindringer fra den traumatiske krig mod Israel i 1967, hvor han var 10 år gammel. Han husker, hvordan

præsident Nasser op til krigen tudede den egyptiske befolkning ørerne fulde af vilde historier om hærens uovervindelighed.

Underkuede egyptere, som tørster efter retfærdighed, opfatter fodbold som en slags parallelunivers, hvor retfærdigheden sker fyldest, og hvor 22 spillere er stillet lige i forhold til reglerne

De egyptiske soldater ville tvære israelerne ud, og på krigens første to dage kom der meldinger om den ene glørværdige sejr efter den anden. På andendagen forlød det, at egypterne havde nedskudt 200 israelske jagerfly (det israelske flyvevåben rådede over 250-300 fly), mens sandheden var, at Israel som noget af det første havde sat hele det egyptiske flyvevåbens 967 fly ud af spillet.

På seks dage var de enorme forhåbninger og sejrsrusen reduceret til et knusende nederlag. Umiddelbart efter greb Nasser til diktatorens klassiske kneb. Han bebudede sin tilbagetræden. Dette blev dog mødt med store folkelige krav om at han skulle blive siddende, hvorpå han omgjorde beslutningen. Al-Aswany er overbevist om, at de store folkelige krav kom fra mennesker, der var kommanderet på gaden som statister for regimet.

Diktatorsyndromets gode borger

Dette leder frem til et af diktaturets hovedelementer, nemlig den gode borger. Med sin personlige variant af panarabisk socialisme lagde Nasser grunden til dette gennem omfattende reformer, som han parrede med et stærkt repressivt styre. Hvis man makkede ret, fik man det godt.

Nassers ødselhed holdt dog ikke i længden, så i dagens Egypten lever en stor del af befolkningen i armod, mens de repressive magtforanstaltninger endnu er i fuld funktion. Nassers efterfølgere, Anwar Sadat og Hosni Mubarak fortsatte traditionen, og den nuværende leder, Abdel Fattah el-Sisi måske i endnu højere grad efter revolutionens kortvarige intermezzo af arabisk forår. Årtiers tilvænning har skabt en psykologisk virkelighed for mange egyptere.

Den gode borger lever udelukkende for sin dagligdag og sin familie, og finder sig i alle uretfærdigheder. Det er et liv i fortvivlelse og frygt. Den gode borger skaber sin egen mikroverden i total isolation fra alt, hvad der sker ude i den virkelige verden. Den gode borger er blottet for interesse i noget som helst udover at tjene penge nok til at kunne forsørge børnene og måske give dem en uddannelse.

Den gode borger vil typisk være villig til at bruge mange penge på at sætte sin lejlighed i stand, mens han vil være stærkt utilbøjelig til at bidrage økonomisk til at få repareret bygningens elevator. Han bliver panisk over det mindste støvfug på bordet, mens han

uden tøven kaster affald ud ad vinduet. Han føler sig kun som en del af noget større, når det gælder fodbold eller religion.

Teksten løfter sig for alvor med anekdoterne og de selvoplevede betragtninger, og det løber én koldt ned ad ryggen, når han i *Diktatursyndromet* beretter om samvittighedsfulde menneskers vej til åndelig overlevelse

”Underkuede egyptere, som tørster efter retfærdighed, opfatter fodbold som en slags parallelunivers, hvor retfærdigheden sker fyldest, og hvor 22 spillere er stillet lige i forhold til reglerne,” skriver al-Aswany i *Diktatursyndromet*.

Kun 20 pct. af egypterne deltog i oprøret, da gaderne stod i flammer for ti år siden. Resten var imod, fordi de frygtede for følgerne. Den gode borger hverken forstår eller ønsker revolutionen.

Diktaturet i Portugal

På mange måder beskriver *Diktatursyndromet* nogle generelle træk ved diktaturer og repressive regimer. Forfatteren henviser til en portugisisk meningsmåling fra 2007, hvor 41 % af de adspurgte pegede på diktatoren fra 1932 til 1968, António de Oliveira Salazar, som den største person i Portugals historie. Han sørgede nemlig for ro og stabilitet!

I denne virkelighed er der kun ringe plads til de oppositionelle elementer, hvilket i høj grad er en del af dagens orden i Egypten. Al-Aswany byder på et psykologisk portræt af diktatoren som mennesketype, og det er skam godt og vigtigt, men det grænser til det lommefilosofiske og banale.

Teksten løfter sig for alvor med anekdoterne og de selvoplevede betragtninger, og det løber én koldt ned ad ryggen, når han i *Diktatursyndromet* beretter om samvittighedsfulde menneskers vej til åndelig overlevelse.

Et af disse forbilleder er en forfatterkollega, nobelpristageren Naguib Mahfouz. Han tilpassede sig i høj grad, og beklædte mange fremtrædende poster i det offentlige, men i romanerne trængte hans tilpasning til diktaturet aldrig rigtigt ind. Han hævdede, at en romanforfatter ikke er ansvarlig for sine fiktive personers holdninger, og således klarede han sig igennem.

Boris Pasternak gjorde noget af det samme i Sovjetunionen. Mange vælger at blive deltids-intellektuelle, hvilket en diktator sætter pris på. For det skaber et skin af demokrati, mens alle ved, at det ikke er en kritik, som skaber revolutioner.

Religionen i diktaturet

Indtil de unge officerers magtovertagelse i 1952 var der udstrakt intellektuel frihed i Egypten. Forfatteren er uddannet tandlæge, og han bruger sin medicinske ballast til at stille en diagnose. Patienten har det skidt, og efter så mange års nedtur er der ikke synlige tegn på lindring lige nu. På trods af det såkaldte *arabiske forår*, er det egyptiske diktatur måske mere spillevende end nogensinde.

Ikke mindst er *Diktatorsyndromet* en velkommen advarsel mod den naivitet, vi i den vestlige verden ofte lægger til grund for synet på verden udenfor vores egen

Al-Aswany hører til det sekulære segment af den egyptiske befolkning, og på den baggrund er det befriende, at han netop ikke betegner islam som udemokratisk og som roden til alt ondt. Men han er heller ikke i tvivl om, at religionen gennem årene har tjent regimet, idet den ligesom fodbold er en nyttig virkelighedsflugt.

Eller som han selv formulerer det i *Diktatorsyndromet*: ”Religion er således det mest effektive våben, en diktator kan anvende til at samle magten på ubestemt tid, fordi religion ud over at lamme de troendes evne til kritisk tænkning tilskynder dem til at leve med uretfærdighed og lærer dem i stedet at se frem til den fuldkomne retfærdighed, som kun findes i livet efter døden. Adskillelsen af religion og stat er således en afgørende betingelse for at kunne forhindre diktatur.”

Selv om meget af dette kan virke som selvindlysende sandheder, kan det ikke undgå at være rystende læsning. Her i 10-året for det såkaldte arabiske forår står det sort på hvidt, hvilke dramatiske odds den egyptiske demokratibevægelse var oppe imod, og stadig er det.

Og med Alaa al-Aswanys velfortalte beretning, der emmer af kendskab til forholdene bag kulisserne, bliver det fængslende læsning om en grum virkelighed. Og ikke mindst er *Diktatorsyndromet* en velkommen advarsel mod den naivitet, vi i den vestlige verden ofte lægger til grund for synet på verden udenfor vores egen.

[LÆS FLERE INDLÆG AF HANS HENRIK FAFNER HER](#)

Alaa al- Aswany: *Diktatorsyndromet*

I fornem dansk oversættelse ved Uffe Gardel

Gads Forlag, 198 sider. 249,95 kr.

Bogen udkom 4. december 2020

Topfoto: Abdallah Hassan, PR-foto forlaget

- HANS HENRIK FAFNER
- SENESTE ARTIKLER

Hans Henrik Fafner (f. 1957) er journalist med fast base nord for Tel Aviv. Han har gennem de sidste 25 år – bl.a. som korrespondent for Dagbladet Information og sidenhen Weekendavisen – skrevet om Israel og Mellemøsten.

Hans omfattende viden og indgående kendskab til regionens politik og kultur anvender han nu til foredrag, sit eget forfatterskab samt til oversættelser, sammen med sin kone, af israelsk skønlitteratur til en række forlag.

Mange kender også Hans Henrik Fafner som værdsat og vidende rejseleder ved kulturrejsebureauet Viktors Farmor.